

УДК 37.016:81=111+37.091.321

САМОКОНТРОЛЬ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ

Деркач Ю.Я., Баран У.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглядається проблема формування в учнів умінь самоконтролю з використанням програми-оболонки. Описується та аналізується електронна програма-оболонка "Hot Potatoes". Розглядаються засоби здійснення самоконтролю рівня сформованості англомовної компетенції. Наводяться приклади тестових завдань для самоконтролю рівня сформованості англомовної компетентності з використанням програми-оболонки "Hot Potatoes". Визначення рівнів формування механізму самоконтролю учнів у процесі іншомовної діяльності.

Ключові слова: електронна програма-оболонка, взаємоконтролю, самоконтроль, самокорекція, тестове завдання, англомовна компетентність.

Постановка проблеми. Успішне оволодіння англійською мовою безпосередньо залежить від ефективності процесу її навчання, одним з невід'ємних складників якого є система контролю в навчальних досягненнях учнів. Саме чітко налагоджена система контролю забезпечує перевірку, оцінювання, облік, аналіз інформації про процес і результати навчання. Контроль результатів навчальної діяльності учнів відіграє особливу роль у систематизації їхніх знань, умінь і навичок, у формуванні самостійної і систематичної діяльності та відображає ефективність навчального процесу у цілому. Невід'ємною ціллю навчання учнів є створення умов для формування активної і творчої особистості, здатної до подальшого саморозвитку, самовдосконалення, взаємодії та співробітництва. Виходячи з цього, спосіб самоконтролю (СК) є актуальним і співіснує поряд із контролем з боку викладача. СК сприяє формуванню автономії учня, оскільки акцент переноситься з навчальної діяльності вчителя на рефлексивну діяльність учня. СК є однією з найбільш актуальних, складних і багатограних проблем психології, педагогіки, методики навчання англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підходів до контролю та самоконтролю знань і умінь представлено низкою праць науковців, а саме: В. Беспалька, Н. Буханевич, Г. Ксензової, В. Оконя, В. Оніщук, Л. Одерій, Є. Перовського, М. Фіцула, О. Савченко, О. Біляковської, П. Сіковського, М. Мруги, М. Бирки, А. Будко, Л.С. Ващенко, Ю. Жук, Л.В. Долинської; роль і функції СК у процесі мовленнєвої діяльності Зимня І.О., Кітроська І.І., Мічуріна К.А.; взаємозв'язок СК з увагою Гальперін П.Я.; індивідуальні особливості емоційного СК Пашко Т.А. Узагальнення результатів проведеного аналізу дає можливість визначити систему самоконтролю, рівня навчальних досягнень як сукупність об'єктів, методів, засобів і видів перевірки результатів навчальної діяльності учнів, як систему визначення рівня сформованості їхніх знань, навичок і умінь в результаті виконання певних усних і письмових завдань та їх оцінювання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженню системи самоконтролю у навчанні англійської мови учнів початкової школи з використанням комп'ютерного

тестування все ще приділяється незначна увага. Розвиток СК вимагає спеціального навчання на основі систематичного і об'єктивного контролю, організованого учителем.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтувати використання електронної програми-оболонки як дієвого засобу для формування в учнів умінь самоконтролю на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Самоконтроль – це інтелектуальна здатність людини зіставляти власне виконання тих чи інших мовленнєвих дій з певним еталоном і при цьому самостійно знаходити, виправляти або запобігати відхиленням від еталону або накресленої мети у власній діяльності чи в її результатах. СК рівня сформованості англомовної компетенції (АК) в говорінні – це рефлексивний підхід до власних мовленнєвих і навчальних дій, свідоме оволодіння АК [2, с. 266]. На уроках англійської мови контроль з боку учня може реалізуватись у формі взаємоконтролю, самоконтролю й самокорекції. Взаємоконтроль передбачає здійснення контролю володіння іншомовною мовленнєвою діяльністю самими учнями. Він може бути організований, наприклад, під час роботи в парах з індивідуальними картками, підстановчими таблицями тощо, коли один учень перевіряє за допомогою ключа виконання контрольованого завдання іншим учнем. Взаємокорекція корисна для всіх школярів. Учні, які здійснюють зворотний зв'язок, демонструють власну реакцію на роботу однокласників. У свою чергу, дітям, які отримали зворотний зв'язок від своїх однолітків, надається інформація про рівень їхніх навчальних досягнень. Така інформація може бути представлена у вигляді обзорного бланку взаємоконтролю. Зворотний взаємозв'язок має позитивний вплив на навчальну ситуацію в класі в цілому і допомагає учням розвивати ті вміння, у яких вони повинні бути автономними: ставати незалежними від вчителя та усвідомлювати навчальні потреби. Для вчителів подібна рефлексія корисна тим, що вони отримують оцінку проведеного уроку, методичних прийомів та навчального матеріалу. Учні можуть сказати, чи подобається їм те, що вони роблять, а можливо їм це не цікаво; чи то коли вони мають навчальні труднощі або проблеми з мовою.

Здійснення СК забезпечує складний психологічний механізм зворотного зв'язку, який

полягає у регуляції учнем своєї мовленнєвої діяльності. Для функціонування СК є необхідними: 1) наявність виконаної мовленнєвої дії, яка контролюється; 2) наявність еталона; 3) процес зіставлення цих двох складових, що визначає ступінь їх співпадання: повне співпадання, часткове співпадання та повне неспівпадання; 4) прийняття рішення про збіг / незбіг виконаної мовленнєвої дії з еталоном і реагування на перевірений результат дії: тобто констатація про співпадання дії з еталоном і отримання підкріплення по каналах зворотного зв'язку чи неспівпадання дії з еталоном, наслідком чого має бути корекція [6, с. 23]. Зазначений вище механізм функціонує як у довільній, так і в мимовільній формі реалізації СК.

Довільний СК співвідноситься з усвідомленістю, до: вільністю уваги та активізується переважно при первинному виконанні мовленнєвої дії. Мимовільний СК – це підсвідома діяльність, яка пов'язана з актуалізацією мовленнєвої діяльності, є її компонентом і тому не може існувати окремо від неї [1, с. 119]. Проте самокорекція не завжди здійснюється однаково. Це залежить від багатьох психолінгвістичних факторів.

Визначають такі чотири рівні формування механізму слухового СК учнів у процесі іншомовної діяльності [3, с. 4-22].

I рівень. Учень припустився помилки, сам її не відчуває і самостійно на неї не реагує; СК – як механізм зіставлення, відсутній. Тому основне значення має ретельний, корективний і своєчасний контроль з боку викладача, який підтримує програму дій СК і її здійснення учнем.

II рівень. Учень, який припустився помилки, самостійно її не виправляє, але після зауваження викладача робить це досить швидко. Зовнішній контроль викладача служить ніби запуском СК учня. СК повністю не сформований, хоча всі компоненти для цього відпрацьовані.

III рівень. Зовнішній контроль поступається СК. Учень самостійно, але дещо із запізненням, реагує на припущену помилку, тобто включається СК. Викладач має створити найкращі умови для функціонування СК учня.

IV рівень. Учень виправляє помилку в момент її виникнення, іноді навіть не закінчуючи помилковою дією, тобто відбувається поточне зіставлення. Повний прояв СК.

Засобами здійснення СК рівня сформованості англomовної компетенції вбачаємо, перш за все, тестові завдання (ТЗ), оскільки вони мають контролюючу природу, вимагають від тестованого абсолютної самостійності і передбачають сувору обмеженість у часі.

Вважаю, що одним із ефективних способів здійснення зворотного зв'язку є виконання тестових завдань. Тестовим завданням є мінімальна одиниця тесту, яка передбачає певну вербальну чи невербальну реакцію тестованого.

Кожне тестове завдання створює для тестованого конкретну мовну або комунікативну тестову ситуацію. Тестова ситуація може подаватися вербальними (текст) і невербальними, наочними (малюнок, схема, таблиця) засобами. Очікувана відповідь тестованого може бути вербальною або невербальною (з використанням літер або цифр, знаків +, – та ін.) [6, с. 23]. Вибіркова відповідь

передбачає вибір правильної відповіді з кількох запропонованих варіантів-альтернатив.

Вибіркова відповідь буває множинного вибору (вибір з кількох варіантів), альтернативного вибору (вибір із двох варіантів), перехресного вибору (знаходження відповідних пар «стимул – реакція»).

Конструйована відповідь може формулюватися на рівні окремого слова (напівпродуктована відповідь) та окремого речення/висловлювання і тексту (продуктована відповідь).

Відповіді фіксуються тестованим на бланку для відповідей під час проведення письмового тестування і записуються на плівку у процесі усного тестування.

У процесі складання тесту тестові завдання відбираються і впорядковуються залежно від призначення цього тесту. Як правило, комплекс тестів включає тести для визначення сформованості комунікативної компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі). Додатково можуть включатися тести на перевірку володіння лексичними, граматичними, орфографічними навичками та ін. [5, с. 107-112].

Для реалізації СК можна використовувати і ТЗ на електронних носіях інформації, де зворотний зв'язок здійснюється за допомогою комп'ютера. Ефективним електронним засобом для СК вважаємо універсальну комп'ютерну програму-оболонку “Hot Potatoes” [8]. Основна перевага комп'ютерних ТЗ, зокрема тих, що входять до програми-оболонки “Hot Potatoes”, це те, що вони покликані активізувати навчальний процес за рахунок діалогового характеру роботи та інтерактивності, тобто здатності миттєво реагувати на запитання чи дію учня, пропонуючи йому відповідь, повідомлення щодо правильності його навчальних дій або нове завдання.

Програма складається з 5 видів ТЗ:

- 1) вікторина (або питання з множинним вибором відповіді (multiple choice), короткою відповіддю короткого типу (T/F), вибором декількох правильних відповідей) – Quiz;
- 2) заповнення поповнення пропусків – Cloze;
- 3) зіставлення або добір – Match;
- 4) кросворд – Cross;
- 5) послідовне розташування – Mix [8].

Кожне тестове завдання складається з інструкції, зразка виконання (іноді може бути відсутнім), матеріалу, що подається тестованому та очікуваної відповіді, яка планується розробником тесту як еталон/ключ

За допомогою блоку JQuiz створюємо ТЗ для СК рівня сформованості АКА на основі питань і різноманітних варіантів відповідей:

а) множинний вибір (multiple choice) – одна правильна відповідь з декількох варіантів. Цей вид ТЗ є одним із найрозповсюдженіших. Такі ТЗ важче розробляти, але їх виконання займає менше часу, а результати легко оцінюються. Необхідною вимогою є те, що в процесі створення цих ТЗ слід уникати питань, відповідь на які учень може дати і без слухання тексту. До недоліків застосування прийому множинного вибору відносять також імовірність вгадування тестованим правильної відповіді. За наявності 4-х альтернатив вірогідність угадування пра-

вильної відповіді дорівнює 25%, за наявності 3:х – 33%. Запитання (items) ТЗ множинного вибору мають відповідати таким вимогам:

1) не бути громіздкими і перенасиченими інформацією;

2) бути чіткими й конкретними і стосуватися одного факту, інформація про який міститься в тексті і розуміння якого не є складним для учнів старших класів;

3) з усіх варіантів відповідей лише один має бути правильним;

4) дистрактори мають бути неправильними, проте ймовірними для того, щоб тестований шукав правильний варіант, а не обирав його методом виключення неправильних.

Вважаю, що цей тип ТЗ доцільно використовувати для перевірки вміння розуміти деталі, специфічну й загальну інформацію аудіотексту, а також лексичні, граматичні та фонетичні знання.

б) вибір декількох правильних відповідей (multi-select); в цьому виді ТЗ тестованому пропонується вибрати декілька правильних варіантів із запропонованих, тоді як при множинному виборі пропонується одна правильна відповідь.

Блок **“Заповнення пропусків”** “JCloze” або “Gap’filling” має діагностичну функцію, тому що завдяки цьому виду ТЗ можна перевірити мовну компетентність (лексичні, граматичні, фонетичні знання, що засвоїли учні під час вивчення певної теми, рецептивні лексичні й граматичні навички аудіювання) учнів, а також вміння вилучати інформацію глобального і детального характеру. У цьому виді ТЗ передбачаються підказки до пропущених слів, які укладач може ввести (переклад, синонім, антонім, тлумачення, початкова буква слова тощо), або ж варіанти правильних відповідей, оскільки в деяких випадках не може бути однозначної правильної від-

повіді. При цьому укладач ТЗ може вводити підказки не для кожного пропущеного слова, а вибірково.

За допомогою блоку ТЗ JMatch – **“Добір”** (**“Зіставлення”, “Встановлення відповідностей”**) або можливі такі варіанти зі: ставлень: слово – синонім, слово – антонім, дефініція – термін, фраза – тлумачення, слово – переклад, слово – зображення, об’єкт – дія, суб’єкт – типове висловлювання, відгадування предмета / явища за означенням, знаходження пар слів чи речень за якоюсь ознакою тощо. Такий вид ТЗ використовуємо здебільшого для СК рівня сформованості вміння мовної антиципації, а також умінь глобального, детального та вибіркового розуміння аудіоповідомлення. Зафіксоване зіставлення буде служити прикладом правильної відповіді

Для застосування блоку JCross – **“кросворд”** вчителю необхідно ввести тлумачення слів, які використовуються для створення кросворда. Окрім тлумачень можна використовувати синоніми, антоніми тощо. За допомогою цього прийому СК піддаються рецептивні лексичні навички, вміння детального розуміння аудіотексту. Додатково цей прийом можна використовувати і для перевірки орфографії, яка є непрямим об’єктом СК, якщо учень вводить слово за допомогою клавіатури, а не вибирає зі списку.

Висновки і пропозиції. Таким чином, електронні ТЗ для СК є ефективним засобом реалізації СК рівня сформованості англомовної компетентності, що сприяє розвитку рефлексивних умінь учнів: перевіряти, аналізувати, коригувати, осмислювати й усвідомлювати, оцінювати себе. Перспективи залучення СК вбачаємо у використанні програми-оболонки **“Hot Potatoes”** для перевірки рівня сформованості компетентності в аудіюванні, читанні та писемному мовленні.

Список літератури:

1. Квасова О.Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь : [навчальний посібник] / Ольга Геннадіївна Квасова. – К.: Ленвіт, 2009. – 119 с.
2. Крапчатова Я.А. Методика організації само- і взаємоконтролю рівня сформованості англомовної компетентності в аудіюванні у майбутніх філологів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Крапчатова Ярослава Анатоліївна // К., 2014. – 266 с.
3. Крапчатова Я.А. Само- і взаємоконтроль сформованості компетентності в англомовному аудіюванні // Бібліотечка журналу «Іноземні мови». – 2013. – № 1. – С. 4-22.
4. Петрашук О.П. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комунікативної компетентності учнів загальноосвітньої школи. – К.: Київськ. держ. лінгв. унів., 2000. – 386 с.
5. Петрицин І. Комп’ютерне тестування – одна з форм діагностики та перевірки успішності навчання / І. Петрицин, О. Петрицин // Молодь і ринок. – 2011. – № 11(82). – С. 107-112.
6. Титаренко Л.І. Формування самоконтролю молодших школярів в умовах малокомплектної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л.І. Титаренко. – Х., 1993. – 23 с.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. / кол. авторів під кер. С.Ю. Ніколасові. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
8. Hot Potatoes Home Page: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://hotpot.uvic.ca/index.php>.

Деркач Ю.Я., Баран У.А.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

САМОКОНТРОЛЬ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОМПЬЮТЕРНОГО ТЕСТИРОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования в учащихся умений самоконтроля с использованием программы-оболочки. Описуется и анализируется электронная программа-оболочка "Hot Potatoes". Рассматриваются средства осуществления самоконтроля уровня сформированности англоязычной компетенции. Наводятся примеры тестовых заданий для самоконтроля уровня сформированности англоязычной компетентности с использованием программы-оболочки "Hot Potatoes". Визначення рівней формування механізму самоконтроля учасників в процесі іноязычної діяльності.

Ключевые слова: электронная программа-оболочка, взаимоконтроля, самоконтроль, самокоррекция, тестовое задание, англоязычная компетентность.

Derkach Yu.Ya., Baran U.A.

Ivan Franko National University of Lviv

SELF-CONTROL IN TEACHING ENGLISH USING COMPUTER TESTING IN PUPILS OF ELEMENTARY SCHOOL

Summary

The article deals with the problem of forming pupils' self-control abilities with the use of the shell program. An electronic program "Hot Potatoes" is analyzed. The means of self-control of the level of formation of English competence are considered. Examples of test tasks for self-control of the level of formation of English competence with the use of the program "Hot Potatoes" are presented. Determination of the levels of formation of the mechanism of self-control of students in the process of foreign-language activities is given.

Keywords: electronic program-shell, intercontrol, self-control, self-correction, test task, English competence.